

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯК ПІДґРУНТЯ ВЗАЄМОДІЇ ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ
(50–60-ТІ РР. ХХ СТ.)**

У статті проаналізовано нормативно-правові документи, що визначали та координували діяльність ВПНЗ та ЗОШ у 50–60-ті рр. ХХ ст. Визначено основні державні вимоги до взаємодії вищого педагогічного навчального закладу і загальноосвітньої школи. Доведено, що саме нормативно-правове забезпечення досліджуваного періоду стало підґрунтям для взаємодії вищого педагогічного навчального закладу і загальноосвітньої школи.

Ключові слова: нормативно-правове забезпечення, взаємодія вищого педагогічного навчального закладу, загальноосвітня школа, закон, постанова.

У правовій системі України нормативно-правовий акт є основним джерелом права. До проголошення незалежності наша держава не мала власної нормативно-правової бази, адже закони, постанови діяли на території усього СРСР. Вони становили методологічну основу теорії та практики освіти покоління, що підростає, надавали права всім бажаючим отримати освіту незалежно від походження, національної належності, релігії, мови, місця проживання тощо.

Найбільшу роль у зміні та перебудові шкільної освіти відіграла вища школа, яка розглянула складні психолого-педагогічні проблеми розвитку всієї національної системи освіти, але ця проблема не була широко проаналізована в нормативно-правових документах.

У своїх дослідженнях науковці акцентують на них увагу, однак дослідницьких праць, присвячених досліджуваній проблемі, недостатньо. Нормативно-правове забезпечення вищої освіти в Україні досліджували М. Курко, В. Луговий, В. Огаренко. Розробниками та співавторами державних освітніх документів є: В. Андрущенко, В. Бондарь, В. Журавський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Курило, С. Ніколаєнко, І. Прокопенко, В. Синьов, Т. Яценко та ін.

Мета статті – проаналізувати взаємодію вищого педагогічного навчального закладу і загальноосвітньої школи на підґрунті основних нормативно-правових документів досліджуваного періоду.

Попри всі труднощі та перешкоди, педагогічна наука і школа прагнула досягти великих перемог в освітньому просторі та культурних надбаннях держави. Яскравим прикладом цього була програма партії з перебудови системи народної освіти в СРСР, в основу якої було покладено пропозиції М. Хрущова. Саме вона відкривала ще більші перспективи розвитку вищої школи, забезпечувала можливості кращої підготовки спеціалістів.

Починаючи з 50-х рр. ХХ ст. в УРСР значна увага надавалася розв'язанню проблеми дефіциту кваліфікаційних учительських кадрів. У зв'язку з ліквідацією учительських інститутів збільшився прийом до педа-

гогічних інститутів з підготовки майбутніх педагогів. Однак ще був потрібен час на їх навчання.

Значним поштовхом до зміцнення взаємодії вищого навчального педагогічного закладу та загальноосвітньої школи стало прийняття у 1958 р. “Закону про зміцнення зв’язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР”, у якому на державному рівні була сформульована мета освіти: виховати нову людину, в якій повинно гармонійно поєднуватися духовне багатство, моральна чистота і фізична досконалість. Загальноосвітня та вища школа сприяли всебічному розвитку покоління, що підрастає, формували у молоді основу наукового пізнання світу [1].

Отже, 24.12.1958 р. набув чинності Закон “Про зміцнення зв’язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР”, який визначав такі нові шляхи подальшого розвитку радянської школи:

а) перехід до обов’язкової 8-річної освіти для дітей віком від 7 до 15–16 років;

б) організацію виробничого навчання і виробничої практики з метою поєднання навчання з продуктивною працею дітей (молодь віком 15–16 років повинна була включатися у посильну суспільно корисну працю);

в) визначав таку структуру основних типів шкіл:

– школи робітничої та селянської молоді (вечірні та заочні середні загальноосвітні школи), де працююча молодь, закінчивши 8 класів, отримує середню освіту і підвищує професійну кваліфікацію протягом трьох років;

– середні загальноосвітні трудові політехнічні школи з виробничим навчанням, в яких учні закінчивши 8-річну школу, отримують протягом трьох років повну середню освіту та професійну підготовку в одній із галузей народного господарства [1].

Отже, Верховна Рада УРСР наблизила вищу та середню школи до життя та суспільно корисної праці, створила всі умови для поліпшення матеріально-технічної бази, розширення і вдосконалення змісту освіти.

Аналіз Закону “Про зміцнення зв’язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР” показав, що, готуючи молодь до життя, радянська школа зрощувала особистість, підготовлену до суспільно корисної праці на користь своєї країни, яка могла поєднувати духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість [1].

Перебудова системи народної освіти в напрямі зміцнення зв’язку школи із життям була спрямована на створення необхідних умов для будівництва нової восьмирічної школи, яка давала б учням міцні основи загальноосвітніх і політехнічних знань, здійснювала моральне, етичне та фізичне виховання. При підготовці спеціалістів у системі вищої освіти серйозну увагу було звернуто на ідейно-політичне виховання, відповідальне ставлення студентів до навчання, до державного і громадського обов’язку.

Відповідно до Закону УРСР “Про зміцнення зв’язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР”,

29.12.1959 р. ухвалено Постанову “Про восьмирічну школу”, у якій визначалася основна мета і завдання школи, а саме: восьмирічна школа надавала тільки неповну середню освіту; здійснювала навчання підлітків віком від 7 до 15–16 років; готувала учнів до трудової діяльності; здійснювала тісний зв’язок із життям, заохочувала моральне, етичне та фізичне виховання. Навчальний процес учнів відбувався відповідно до навчальних планів і програм, затверджених Міністерством просвітництва [2, с. 197–198].

Внаслідок цього учень, який закінчив восьмирічну школу і здобув неповну середню освіту, не мав можливості поступати до ВНЗ, але міг працювати на виробництві.

Покращення передового педагогічного досвіду було відзначено в 1959 р. Постановою ЦК Компартії України “Про стан і заходи подальшого розвитку педагогічної науки в Українській РСР”. Постанова мала велике значення для розвитку педагогічної науки, в ній указувалось на те, що діяльність інституту педагогіки, який займався педагогічною проблемою, ще не ліквідувала важливі недоліки в питаннях навчально-виховної роботи, були відсутні науково-теоретичні, методичні праці, які могли б допомогти в перебудові освіти [3, с. 11].

А 27.08.1960 р. ухвалено Постанову “Про навчальні плани шкіл сільської молоді”, в якій встановлювалося, що в 5–11 класах шкіл сільської молоді навчальний рік становив 28 навчальних тижнів при 24 годинах на тиждень в кожному класі; початок навчального року з 1 жовтня і закінчення наприкінці квітня [2, с. 398].

Зазначимо, що на місцевому рівні дозволялася зміна строку початку та кінця навчального року. Ця Постанова позбавляла учнів значної корисної частини годин, завдяки яким вони могли б більше отримати нової, цінкової інформації під час уроків.

А 30.05.1961 р. набула чинності Постанова “Про покращення виробничого навчання учнів середніх загальноосвітніх шкіл”, у якій зазначалося, що відповідно до Закону про зміцнення зв’язку школи із життям і про подальший розвиток системи народної освіти в УРСР, проводилася велика робота з організації середніх загальноосвітніх трудових шкіл з виробничим навчанням. Вищезазначений документ передбачав необхідність вживання заходів щодо усунення недоліків у виробничому навчанні учнів середніх загальноосвітніх шкіл; надання методичної допомоги у плануванні й організації виробничого навчання; встановлення професійного навчання протягом трьох років (у 9–11 класах) [2, с. 214–215].

Такі заходи не тільки покращували якість знань учнів середніх загальноосвітніх шкіл, а й були спрямовані на обережне здійснення поєднання навчання із суспільно корисною виробничою працею.

Як доповнення до Постанови Ради Міністрів РСФСР “Про навчальні плани шкіл сільської молоді” від 27.08.1960 р. № 1326 ухвалено Постанову “Про продовження навчального року в школах сільської молоді” від 09.11.1961 р. Починаючи з 1962/1963 н. р. надавалося право Радам Міністрів автономних республік, облвиконкомів встановлювати навчальний рік

для сільської молоді, яка не пов'язана із сезонною роботою – 36 навчальних тижнів при 20 годинах на тиждень у кожному класі. Завдяки цій Постанові зменшилося тижневе навантаження учнів, що дало більше часу на підготовку до уроків, а також суспільно корисної праці [2, с. 399].

Протягом 60-х рр. ХХ ст. в Українській РСР була проведена значна робота щодо зміцнення зв'язків ВНПЗ зі школами. Деякі кафедри педагогічних інститутів постійно надавали школам навчально-методичну допомогу, на основі чого і набув чинності Наказ “Про допомогу вищих навчальних закладів школам республіки в розгортанні позакласної і позашкільної роботи та проведенні олімпіад учнів шкіл Української РСР” від 30.12.1963 р. № 688/197, у якому підкреслювалася необхідність взаємозв'язку вишу та школи у таких напрямках: керівникам шкіл проводити систематичну роботу з поліпшення якості знань учнів, виявлення і виховання здібної молоді; при кафедрах інститутів створювати гуртки та школи юних фізиків, хіміків, математиків; педагогічним інститутам надавати допомогу при проведенні олімпіад і перевірці робіт учасників олімпіад; редакціям газети “Радянська освіта” та журналу “Радянська школа” систематично висвітлювати кращий досвід роботи шкіл і ВНЗ з виховання здібної молоді та проведення олімпіад [4, с. 10–11].

Проте у контексті взаємозв'язку ВНПЗ зі школами щодо розгортання позакласної та позашкільної роботи і проведення олімпіад було багато недоліків. По-перше, учням не завжди приділялася належна увага у розвитку наукових здібностей, індивідуальні заняття й олімпіади проводилися несистематично. По-друге, був чітко встановлений перелік вишів, закріплених за школами для проведення олімпіад.

У 1966 р. у загальноосвітніх школах була відмінена обов'язкова професійна підготовка, яка не виправдовувала себе (лише незначний відсоток випускників йшли у виробництво за отриманим фахом).

А 10.11.1966 р. набула чинності Постанова “Про заходи з подальшого покращення роботи середньої загальноосвітньої школи” № 874. Згідно з Постановою вказувалося на необхідність прискорення роботи педагогічних науково-дослідних закладів у зв'язку з недостатністю вивчення розробки теоретичної та методичної проблеми педагогіки. Основними напрямками з подальшого вдосконалення роботи середньої загальноосвітньої школи були такі:

- пов'язати виховну роботу із життям і свідомим вибором професії;
- зміст освіти привести у відповідність до вимог розвитку науки, культури та техніки;
- збільшити навчальне навантаження вище за норму до двох-трьох годин на тиждень у кожному класі;
- відкривати школи та класи з поглибленим теоретичним і практичним вивченням 10–11 класів з математики, фізики, хімії, біології тощо;
- під час сільськогосподарських робіт не допускати перевантаження та відволікання школярів від навчального процесу, приділяти велику увагу здоров'ю дитини;

- посаду заступника директора з виробничого навчання змінено на посаду організатора позакласної та позашкільної роботи з дітьми;
- покращити заходи з естетичного виховання школярів;
- у шестимісячний термін запропонувати розробити та ввести проект Статуту середньої загальноосвітньої школи [2, с. 219–224].

Отже, у виховній роботі середньої загальноосвітньої школи були серйозні недоліки. У багатьох керівників і вчителів шкіл недостатньо використовувався один з найважливіших принципів радянської педагогіки – виховання учнів у колективі через колектив з урахуванням їх індивідуальних особливостей. Етап розвитку загальноосвітньої школи постійно вимагав підвищення якості науково-теоретичної та професійної підготовки наукового рівня керівництва шкіл і майбутніх учителів, які добре знають шкільну справу та вміють поширювати позитивний досвід роботи.

У Постанові Ради Міністрів СРСР “Про заходи з покращення підготовки і видання шкільних підручників та забезпечення ними учнів” від 03.06.1967 р. наголошувалося на необхідності підготовки до друку шкільних підручників на високому науковому та методичному рівні відповідно до основних дисциплін навчального плану середньої загальноосвітньої школи [2, с. 227].

Отже, 16.06.1967 р. ухвалено Постанову “Про посилення допомоги вищих навчальних закладів УРСР школам і органам народної освіти в роботі з учителями і учнями”, в якій підкреслювалося, що ВНЗ надавали навчально-методичну допомогу вчителям шкіл [5, с. 25–27].

Однак у роботі педагогічних інститутів зі сприяння школам були деякі прогалини: передбачені вищеназваними Постановами заходи щодо допомоги ВПНЗ школам здійснювалися переважно в містах, мало уваги приділялося сільським школам. Кафедри педагогічних інститутів не надавали належної уваги питанню організації та проведення факультативних занять учнів шкіл, не досить плідно підійшли до проблеми підготовки нових шкільних підручників і методичних видань.

Висновки. У процесі наукового пошуку було встановлено, що нормативно-правове забезпечення 50–60-х рр. ХХ ст. стало міцним підґрунтям налагодження міцного зв’язку взаємодії ВПНЗ і загальноосвітньої школи. Досвідчені викладачі ВПНЗ працювали над покращенням навчальних планів, програм і підручників, що зумовило продуктивну навчально-виховну роботу в загальноосвітній школі. Теоретична підготовка вчителів не повністю відповідала практичним вимогам загальноосвітньої школи. Встановлено, що теорія педагогічної освіти широко пов’язана з практичною діяльністю молодого покоління щодо суспільно корисної праці в життєдіяльності суспільства.

Список використаної літератури

1. Закон про зміцнення зв’язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР // Радянська школа. – 1959. – № 1. – С. 3–15.
2. Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа : сборник документов 1917–1973 гг. / [сост.: А.А. Аббакумов, Н.П. Кузин, Ф.И. Пузырев и др.]. – М. : Педагогика, 1974. – 560 с.

3. Научно-исследовательский институт педагогики Украинской ССР (1926–1976). – К. : Вища школа, 1976. – 112 с.

4. Про допомогу вищих навчальних закладів школам республіки в розгортанні позакласної і позашкільної роботи та проведенні олімпіад учнів шкіл Української РСР // Інформаційний збірник Міністерства народної освіти Української РСР. – 1964. – № 4. – С. 10–11.

5. Про хід виконання Харківським, Слов'янським та Горлівським педагогічними інститутами спільної постанови колегій Міністерства освіти УРСР та Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР, ЦК ЛКСМ України, Президії Республіканського комітету профспілки працівників освіти, вищої школи та наукових установ від 16 червня 1967 року “Про посилення допомоги вищих навчальних закладів УРСР школам і органам народної освіти в роботі з учителями і учнями” // Інформаційний збірник Міністерства народної освіти Української РСР. – 1970. – № 18. – С. 25–27.

Бурова Э.В. Нормативно-правовое обеспечение как основа взаимодействия высшего педагогического учебного заведения и общеобразовательной школы (50–60-е гг. XX в.)

В статье проанализированы нормативно-правовые документы, которые определяли и координировали деятельность ВПУЗ и ООШ в 50–60-е гг. XX в. Автором определены основные государственные требования по взаимодействию высшего педагогического учебного заведения и общеобразовательной школы. В работе доказано, что нормативно-правовое обеспечение исследуемого периода стало основой для взаимодействия высшего педагогического учебного заведения и общеобразовательной школы.

Ключевые слова: нормативно-правовое обеспечение, взаимодействие высшего педагогического учебного заведения, общеобразовательная школа, закон, постановление.

Burova E. Normative-rightful providing as the background of interaction of higher pedagogical educational establishment and secondary comprehensive school (50–60s of the XXth century)

In the article there is analyzed the normative-rightful documents that defined and coordinated the activity of the higher pedagogical educational establishment and secondary comprehensive school in the 50–60s of the XXth century. The author defined the basic state demands to the interaction of any higher pedagogical educational establishment and secondary comprehension school. In the article there is proved that the normative-rightful providing of the investigated period has become the background of the interaction of the higher pedagogical educational establishment and secondary comprehensive school.

Key words: normative-rightful providing, interaction of a higher pedagogical educational establishment, secondary comprehensive school, law, decree.